

ח. הוראה ולמידה בחברותא

“איזהו חכם הלומד מכל אדם”, שמעון בן זומא

הבסיס הרעיוני

חברותא היא חוויית למידה של חכמים שמתאפיינת בלימוד טקסט קנוני בדרך של **חקירה**, הצגת **שאלות**, ערעור והרהור על תפיסות, אמונות ועוד. לפרקטיקה זו כמה מאפיינים: **לימוד עצמי** של זוג לומדים או של קבוצה קטנה, מרחב למידה משתנה, קצב הלימוד ותוכני הלימוד אינדיבידואליים ואין בה חלוקת תפקידים בין לומד למלמד.

מטרת החברותא - לערוך לימוד עצמי בצוותא תוך כדי שיח בעל פרשנויות שונות סביב טקסט משותף. דרך למידה שיתופית זו כוללת התנסות, תהייה, טעייה וחיפוש דרך המתנהלת עם שותף או עם שותפים לדרך שתפקידם לחדד, להאיר, או לערער על ההבנה שמתפתחת, ובכך ייחודה, לעומת לימוד עצמי או לימוד פרונטלי בכיתה.

עקרונות הפרקטיקה

דגשים בארגון ההוראה-למידה

1. הכרת ההוראה הבית-מדרשית
מטרת הלמידה בחברותא לפתח שיח גם סביב ערכים חברתיים שלהם התייחסות בטקסטים.
משימות המורה המנחה: להיות אחראי על הכנת החומרים, ללוות ולצפות במתפתח, להשהות שיפוט, לחזק הקשבה ושיקוף, להציג שאלות, לפתח יצירתיות, גמישות, התמודדות עם אי-ידיעה ועם אי-הסכמה, ולנהל שיח וזמן.
תיווך וליווי ביצירת שיח מכבד: יצירת אווירה המאפשרת ניהול שיח ערכי-חברתי בלתי שיפוטי, השומר על כל המשתתפים בו. בניית תשתית (כללים) לניהול שיח מכבד.
2. ארגון הלומדים
חברותא בבסיסה היא לימוד עצמאי של שני לומדים (זוג) או קבוצה קטנה (עד ארבעה לומדים הרכב חברותא עצמאי, הרכב חברותא בליווי מנחה יכול למנות עד שישה משתתפים).
משימות המורה המנחה: ליצור הרכבים ללימוד בחברותא או לאפשר לתלמידים לבחור עם מי ברצונם ללמוד בחברותא ובאיזה הרכב (זוג / שלישייה / רביעייה).
3. חומר הלימוד והכוונה ללימוד עצמי
לדף הלימוד עיצוב ייחודי החוזר על עצמו. זוג לומדים עד רביעייה רוכנים לעבר דף לימוד אחד משותף ולומדים אותו יחדיו.

משימות המורה המנחה: לרכז חומרים ודפי עזר, מקורות משלימים, תמונות, חפצים, סרטונים, קלפים, כרטיסיות, חומרים מגוונים, מחקרים ומראי מקום נוספים על הנושא שבו הוא מבקש להתמקד בלמידה. להכין דפי עזר ללומדים הכוללים הכוונה להתמקדות בנושאי הלימוד, בדגש על **גרעין חובה והרחבה להעשרה ולהעמקה**. להכניס שאלות פתוחות שיעודדו שיח רחב ורלוונטי.

תיווך וליווי בהכנת החומר הלימודי: הנגשת החומר הלימודי לתלמידים על-ידי הגדלת גודל הדף והכתוב בהתאם להרכב. הוספת ניקוד במילים לא מוכרות והסברים קצרים בגוף או מחוץ לטקסט, התומכים ומסייעים להבנה או משמשים להעשרה (הרחבת הידע).

4. ון מבנה הלימוד בחברותא

פל"א - פתיח במעגל שיח, **לימוד** בחברותא זוגות או עד שישה משתתפים, **אסיף** - סגירת המפגש במעגל שיח של שיתוף.

משימות המורה המנחה: בפתיח - להציג בקצרה את תוכן המפגש ולצאת ללימוד בחברותא באמצעות מעורר שיח כמו לדוגמה: משחק, סרטון, היגדים, תמונות, שיר, וכו'.

בזמן הלמידה בחברותא - לזמן ללומדים העמקה והרחבה דרך קריאה משותפת נוספת של הטקסט, הצגת שאלות, מתן הסבר ופרשנויות של משתתפי החברותא, העלאת נושאים המתקשרים אליהם.

באסיף לסגור את המפגש באמצעות תובנות, בדרך של התבוננות עצמית על הלמידה.

תיווך וליווי: סגירת האסיף עם חוויית למידה שהושלמה על-ידי כל התלמידים. קצב הלימוד אינדיבידואלי ועומק השיח שונה מחברותא לחברותא, הקפדה על ניהול הזמן הכרחית.

עקרונות מנחים להטמעה

1. **ת צוות מוביל** - הדרכה מקצועית מתמשכת הכוללת בחירת תחום דעת, התנסות בהנחיה ובהובלת חברותא. מומלצת חשיפת מתודולוגיה זו גם במסגרת חדר מורים לומד.

2. **תוכנית עבודה הכוללת:** הכשרת מורים להנחיית מפגשי לימוד בחברותא, תוכנית להכשרת תלמידים מובילי חברותא, מיומנויות הנחיה, כישורי שיח, אסטרטגיות להצגת שאלות מסדר חשיבה גבוה, יצירת צומתי משוב ורפלקציה על תהליך ההטמעה.

3. **יצירת תשתית ארגונית** - יש ליצור תשתית ארגונית המביאה בחשבון את זמן התכנון וזמן ההוראה או תגמול אחר למורה, תוך ניצול השעות הפרטניות ושעות השהייה לליווי ולהנחיית מורים ותלמידים ובניית מערכת שעות מותאמת וייחודית.

4. מת מרחב לימודי ייחודי מרווח ובו ציוד מודולרי המותאם ללמידה דיאלוגית. לסיכום, הצלחתה של פרקטיקת הוראה-למידה בדרך משמעותית זו טמונה בשילוב בין תשתית ניהולית וארגונית תומכת לבין ידע פדגוגי מעמיק וכישורי ההנחיה של העוסקים במלאכה.

כלים למדריך

✓ פל"א - מבנה מפגש לימוד בחברותא.

✓ הערכת חומר הלימוד והתאמתו ללמידה בחברותא-מורים.

✓ דגם למשוב מסכם ללמידה בחברותא - תלמידים.

מקורות לעיון נוסף:

1. משרד החינוך (2015). **נתיבים להוראה משמעותית: מניפת מודלים יישומיים להוראה משמעותית**.

אוחזר מתוך <http://meyda.education.gov.il/files/MinhalPedagogy/netivim.pdf>

פל"א - מבנה מפגש לימוד בחברותא

מספר המשתתפים (חצאי כיתות) עד 20 תלמידים

פתיח (במליאה): עד 10 דקות

הצגת הנושא בדרך יצירתית. מטרתו לשבות את תשומת לב הלומדים, לעורר בהם עניין וסקרנות להגיע ללימוד, לתרום להבנת הנושא שיילמד במפגש, להסביר את מטרת הלימוד, להזכיר ולהדגיש את כללי השיח. להזכיר ולהדגיש, שכל דעה חשובה ולגיטימית ואין בלימוד בחברותא תשובה נכונה או שגויה.

לימוד בחברותא: 20 דקות

עריכת סבב למידה - לומדים באופן עצמאי: מפגש לימוד עם טקסטים שמטרתם ליצור דיאלוג פורה בין הלומדים. הבנת הטקסט, החלפת דעות על שאלות שהוכנו מראש בדף הלימוד, שאלות הבהרה שמפנים האחד למשנהו, עידוד ההקשבה ופיתוח סובלנות לדעות של אחרים.

בלימוד בחברותא ניתן לשלב שיטות למידה מגוונות נוספות כמו המחזה, הבעת רעיון באמצעות חומרי יצירה, קלפי משחק ועוד.

אסיף: (שיח מסכם במליאה) 15 דקות

מטרתו לסכם רעיונות מרכזיים שעלו בשלב הלימוד - להגיע לתובנות.

להציג שאלות שמהדהדות, להשמיע תגובות, הצעות, דילמות בלתי פתורות, לעורר סקרנות ורצון להעמיק בנושא הלימוד שהתנהל.

במפגש לימוד בחברותא בעל יסודי מומלץ לערוך מפגש לימוד שאורכו שעה וחצי (שני שיעורים ברצף).

מהוראה להנחיית חברותא - "עשה ואל תעשה"

- ✓ השתמשו בשעון, עמדו בלוח הזמנים.
- ✓ אפשרו לכל המשתתפים להביע דעתם.
- ✓ עודדו משתתפים שקטים (נמנעים מ...) להביע את עצמם, ומנעו השתלטות של דוברים אחרים (דומיננטיים) על השיח.
- ✓ צרו ושמרו על אווירה לימודית-חברתית מקבלת, מכילה וסובלנית.
- ✓ עודדו את המשתתפים לשאול שאלות הבהרה, סקרנות ועניין.
- ✓ עודדו את המשתתפים להכיר זה את זה.
- ✓ מנעו והימנעו משיפוטיות ומביקורת.
- ✓ מנעו והימנעו מבלימת דעות.
- ✓ החזירו את המשתתפים לנושא הדיון והימנעו עד כמה שניתן מלאפשר בריחה והסחת דעת.

הערכת חומר הלימוד והתאמתו ללמידה בחברותא-מורים

חקר מוקיר / תחקור הלמידה				היגדים
מה אשפר / נשפר? כיצד?	מדוע זה מה שהיה? הסבר	מה היה?	0 - בכלל לא 1 - במידה מועטה 2 - במידה רבה 3 - במידה רבה מאוד	
				האם הכנתי למפגש מאגר חומרי לימוד מגוונים?
				האם דאגתי לרלוונטיות ולמשמעותיות - לדוגמה - האם שילבתי בדף הלימוד שאלות שבתשובות להן על המשתתפים להביא דוגמאות מחייהם האישיים?
				הוראה מותאמת - האם דאגתי בהכנת ובהתאמת דפי הלימוד לפיגומי הבנה של טקסט? (פירושי מילים ומושגים לא מוכרים, ניקוד...)
				האם הצגתי את נושא הלימוד בצורה ברורה בעל-פה וגם בכתב על הלוח?
				האם הייתי קשוב ללומדים בשלב הפתיח - שלב ההטרמה ללימוד העצמי?
				האם עודדתי לומדים לפנות אלי כשהם נתקלים בקושי שלא הצליחו להתגבר עליו?
				האם דאגתי ללימוד ממוקד ונגיש ללומדים השונים?
				האם עודדתי והקדשתי זמן ללומדים לשאול שאלות?
				האם בעת קונפליקט (מחלוקת) הקדשתי זמן לפתירתו? האם ניסיתי לקשר לנושא הנלמד?
				האם הפעלתי חומרי יצירה תומכים בלימוד?
				האם מהדברים שהעלו הלומדים באסיף ניכר היה שהם למדו דברים חדשים?
				האם מטרת השיעור הושגה?

דגם למשוב מסכם ללמידה בחברותא - תלמידים

לומדים יקרים,
בחלק הראשון מוצגים היגדים הנקשרים ללימוד בחברותא. התייחסו בבקשה לכל אחד מההיגדים וסמנו בעמודה המתאימה עד כמה ההיגד נכון ביחס אליכם. בעזרתכם נצליח לשפר את הלימוד בחברותא ולהכין את חומרי הלימוד לשנה הבאה. לכן, חשוב שתענו בכנות. זכרו, שאין תשובה נכונה ולא נכונה. בחלק השני ענו על השאלות.

תודה רבה על שיתוף הפעולה.

חלק א' - סמנו V עד כמה אתם מסכימים עם ההיגדים הבאים:

מסכים במידה רבה מאוד	מסכים במידה רבה	מסכים במידה מועטה	לא מסכים	
				1 אני יודע להסביר לאחרים מהי למידה בחברותא
				2 למידה בחברותא שיפרה את היחסים ביני לבין חברים לכיתה שלומדים איתי
				3 בחברותא למדתי שהתפקיד שלי כ"חברותאי" ללמוד להקשיב לדברי אחרים בכבוד גם כאשר דעתם שונה משלי
				4 במפגשי הלימוד בחברותא הכי חשוב לי להשמיע את דעתי
				5 למדתי בחברותא לשאול שאלות במהלך הלימוד
				6 כשמקשיבים לדבריי בחברותא בשקט ובנועם, אני יודע שהצלחתי להעביר את המסר שלי בצורה מעניינת
				7 בחברותא למדתי שאין תשובה נכונה או לא נכונה
				8 אני יודע וחשוב לי לקחת חלק פעיל בדיון גם בשלב הלימוד העצמי וגם בשלב האסיף
				9 בחברותא אני מצליח ללמוד ולהבין טוב יותר את תוכני הלימוד
				10 חברותא היא זמן לימוד מבוזבז. אני לא מצליח להבין וקשה לי ללמוד עם אחרים

חלק ב' - שאלות פתוחות

1. ציינו שניים או שלושה נושאים שהיו משמעותיים עבורכם והיה לכם חשוב להכיר אותם השנה.

---

2. ציינו דבר או שניים המבדילים בין הלמידה בחברותא לבין למידה אחרת שאתם חווים בבית-הספר, והסבירו אם נכון להמשיך לערוך אותה גם בשנה הבאה ובאיזה אופן.

ט. הוראה ולמידה בסביבה חוץ-כיתתית

“כשיוצאים מגיעים למקומות נפלאים”, תאודור סוס גיזל

הבסיס הרעיוני

הלמידה בסביבת הלימוד החוץ-כיתתית מזמנת למידה התנסותית, אקטיבית ומוחשית של הלומדים. למידה זו כוללת איסוף ועיבוד של מידע במטרה להבנות ידע תקף, בשילוב תהליכים רפלקטיביים על תהליך הלמידה והידע שנבנה. חשוב לזמן לתלמידים התנסויות מפעילות ולהבטיח, שלפעילות בסביבת הלימוד החוץ-כיתתית יהיה ערך מוסף על הפעילות בכיתה, שתהיה רלוונטית לתלמידים ומתאימה לפוטנציאל של הסביבה.

מבחינה פיזית ישנה הבחנה בין סביבות למידה חוץ-כיתתיות:

1. יבות פתוחות (תחת כיפת השמים)
2. ביבות סגורות (בתוך מבנה)
3. סביבות מותאמות לביקורי קהל (כמו: מוזיאון, אתר ארכיאולוגי)
4. סביבות שאינן מותאמות לצורכי קהל (כמו: מפעל תעשייה, אתר בטבע)

עקרונות הפרקטיקה

יצאה ללמידה מחוץ לכיתה כאשר לסביבה זו יתרון מובהק על למידה בכיתה

הכנת חומרי למידה להבנת התופעה הנלמדת בסביבה

קיום למידה שיתופית בקבוצות שבה המורה משמש כמנחה, כמדריך או כמתווך

למידה פעילה של הלומדים

יצירת זיקה בין הלמידה בסביבה החוץ-כיתתית לבין הלמידה במסגרת הכיתתית

דגשים בארגון ההוראה והלמידה

מה כדאי ומה ראוי ללמד בסביבה החוץ-כיתתית? הסביבה החוץ-כיתתית היא סביבת לימוד מורכבת למדי משום שהיא עמוסה בגירויים חיצוניים המקשים על הריכוז ועל ההקשבה. כמו כן, בעצם היציאה לשטח נדרש מהמורה מאמץ ארגוני לא מבוטל.

להלן שלושה קריטריונים שעל-פיהם נחליט מה כדאי ומה ראוי ללמד מחוץ לכותלי הכיתה:

- **נושא הפעילות:** על הנושאים להיות חלק אינטגרלי מתוכנית הלימודים ומעבר לכך, נושאים חשובים שהיעדר התנסות רב-חושית ומוחשית בהם בסביבה הטבעית עשוי לגרום להבנה חלקית. פעמים רבות מורים חוששים לצאת מחוץ לסביבה המוגנת והבטוחה שלהם בתואנה שיציאה כזו כרוכה בבזבז זמן יקר והם לא “יספיקו” את החומר. חשוב להדגיש, שבחירה מתאימה של נושא לימוד בסביבה חוץ-כיתתית,

